

Pedagógusoktól elvárt ellenőrzési-értékelési feladatok – egy kutatás tükrében

A pedagógusok felé megfogalmazott szakmai elvárásokat az ún. pedagógus kompetenciák írják le. Ezek közül a 6. a Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése témakört öleli fel. Ennek teljesülését vizsgáltuk szakvizsgás képzésben részt vevő gyakorló pedagógusok körében.

Bevezetés

A pedagógus kompetenciák meghatározására a 2000-es évek közepén az ELTE Neveléstudományi Tanszékén tették meg az első lépéseket. A 2005-ben kidolgozott kompetenciákhoz 2008-ra elkészültek a különböző szinteket jelző szten-derdek is. A magyar és nemzetközi kutatási eredményekre támaszkodva több szerző is megfogalmazta a pedagógus kompetenciák mibenlétét (Kotschy, 2011, 2014). Meghatározásuk szerint „A tanári, pedagógusi (vagy pedagógiai) kompetenciák azoknak a pszichikus képződményeknek, a tudásnak, az attitűdöknek és a képességeknek az összességét jelentik, amelyek alkalmassá teszik a pedagógusokat arra, hogy tevékenységüket eredményesen elláthassák.” (Kotschy, 2011).

A pedagógus kompetenciákat 2013-ban EMMI-rendeletben (8/2013. [I. 30.] EMMI-rendelet) rögzítették, és bevezetésüket követően a pedagógusok körében ezek meglétét Lévai (2014) és Eszenyiné (2018) vizsgálta. A témánkul szolgáló pedagógiai mérés-értékelés kompetenciát Cserné dr. Adermann (2015) kutatta, melynek során arra jutott, hogy a pedagógusok értékelési kompetenciái fejlesztésre szorulnak.

A pedagógiai értékelés fogalma röviden meghatározva: „...visszajelentések elmélete és gyakorlata” (Brassói, Hunya és Vass, 2005), míg Báthorynál (1997. 223.) bővebben kifejtve „...a pedagógiai értékelésben visszajelentéseket szervezünk, azaz összefüggéseket keresünk a tanítás-tanulás eredményéből – voltaképpen a tanulóban kialakult változásokból – kiindulva a célrendszerrel, a tanítási-tanulási folyamatról, a környezetről és a tanulóval, hogy a tanítás-tanulás egész rendszerét optimalizálhassuk, javíthassuk”, „... az értékelés a tanítás-tanulás olyan rendszerkomponense, mely az egész rendszer működésére kihat”, „Olyan funkciót tölt be ebben a struktúrában, mint a hormonrendszer az élő szervezetekben”.

Ezek ismeretében indokoltnak tűnik a pedagógiai értékelés kompetencia teljesülésének görcső alá vétele.

A 9 kompetencia közül ezt a 6. írja le.

A Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése (6. kompetencia) 10 indikátort (alterületet) tartalmaz, és ezek teljesülésének mértéke mutatja meg az adott pedagógus kompetenciáját (Oktatási Hivatal, 2019a).

Az elvárások teljesülését az oktatási intézményen belül az önértékelés, külső szereplők által a tanfelügyelet és a minősítési folyamat során vizsgálják:

- „6.1. A tantervi tartalmakat a gyermekek, a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez is igazodva eredményesen és adaptívan alkalmazza.
- 6.2. Változatos pedagógiai értékelési módszereket alkalmaz, a nevelési-oktatási folyamatban célzottan alkalmazza a diagnosztikus, a fejlesztő és összegző értékelési formákat.
- 6.3. Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszereket használ.
- 6.4. Pedagógiai céljainak megfelelő ellenőrzési, értékelési eszközöket választ vagy készít.
- 6.5. A gyermekeknek, a tanulóknak személyre szabott értékelést ad.
- 6.6. Az intézményi pedagógiai programmal összhangban alkalmazott pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszert és módszereket, azok szempontjait megismerteti a gyermekekkel, a tanulókkal, a szülőkkel.
- 6.7. A gyermeki, a tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak kijelölésében.
- 6.8. Az értékelési módszerek alkalmazása során figyelembe veszi azok várható hatását a gyermekek, a tanulók személyiségének fejlődésére.
- 6.9. A gyermekek, a tanulók számára adott visszajelzési rendszerek, egyértelműek, tárgyilagosak.
- 6.10. Elősegíti a gyermekek, a tanulók önértékelési képességének kialakulását, fejlődését.”

Munkánk célja az volt, hogy áttekintsük, hogyan ítélik meg a pedagógusok a saját gyakorlatukban a 6. kompetencia megvalósulását, mely elvárások teljesítése okoz számukra gondot és melyeké nem, mi lehet az akadálya a sikeres teljesítésnek és mit lehetne tenni a gátló tényezők kiküszöbölése érdekében.

Jelen kutatás eredményei alapul szolgálnak majd egy nagyobb populáción elvégzett kérdőíves felmérés összeállításához, mely segítségével próbálunk majd még árnyaltabb képet kapni a pedagógusok ellenőrzési-értékelési munkájáról és annak sikeres tényezőiről, illetve nehézségeiről.

A kutatásunk anyagát a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karán a szakvizsgára felkészítő képzésben a *Mérés-értékelés az oktatásban, mérésmethodika, a tanári munka hatékonyságának mérése* című kurzus keretében e témában született esszék adták, így a minta egy véletlenszerűen összegyűlt csoportból való, nem reprezentatív minta.

Az esszé megírásához az alábbi instrukciót kapták a hallgatók: „Gyűjtse ki az Ön intézményére vonatkozó önértékelési elvárás rendszerből a pedagógusok értékelő feladatait leíró elvárásokat! (Koncentráljon a 6. pedagógus kompetenciára!) Gondolja át, hogy mely elvárások teljesítése tűnik Ön számára könnyűnek, illetve melyek teljesítése ütközik nehézségekbe és hogyan tudná ezeket a nehézségeket leküzdeni?” Az esszé rövid, maximum egy A/4-es oldal terjedelmű lehetett.

A beérkezett munkák nagyon változatos képet adtak az értékelési feladatok megvalósulásáról, és érdemesnek tűntek arra, hogy mélyebb elemzés alá vessük ezeket.

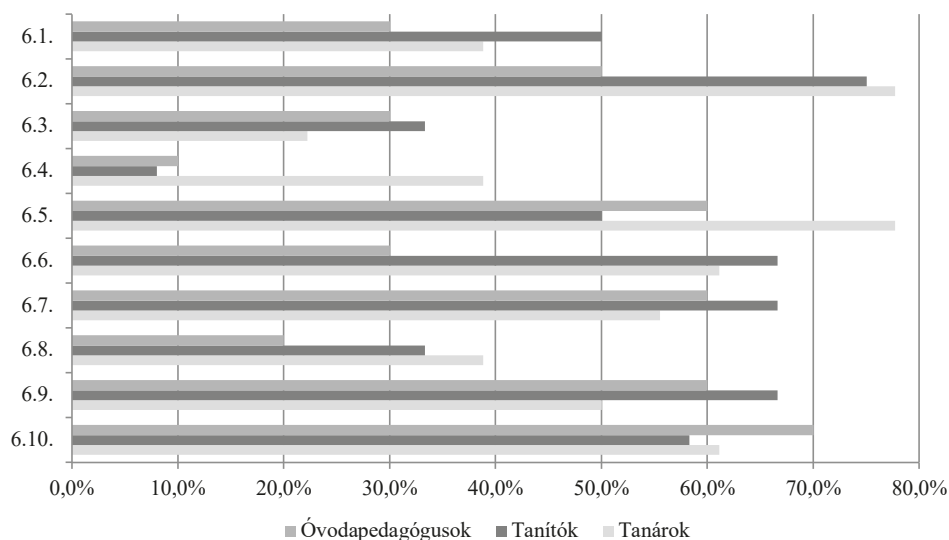
Tartomelemzés módszerével 40 esszét dolgoztunk fel. Íróik a közoktatás teljes spektrumát megjelenítik. (10 fő [25%] óvodapedagógus, 12 fő [30%] tanító, 18 fő [45%] általános iskolai vagy gimnáziumi tanár.)

Az adatok feldolgozása során lényeges különbségek rajzolódtak ki az óvodapedagógusok, a tanítók és a tanárok válaszai között, így a kutatás megállapításait is ezen

csoportokra bontva adjuk közre. (Az óvodapedagógusokra vonatkozó kompetenciaelvárások szövege azonosak a tanárokéval, de ezek óvodai környezetre való értelmezését hivatalos kiadvány segíti [Oktatási Hivatal, 2019b]. Az önértékelési folyamatot segítő kiadványokban már némileg specifikusan átfogalmazottak az óvodapedagógusokra vonatkozó kompetenciaelvárások [Oktatási Hivatal, 2022]).

A kutatás megállapításai

Mindhárom csoportban valamilyen mértékben minden indikátort megemlítenek, de a csoportok között lényeges eltéréseket tapasztaltunk (1. ábra).

1. ábra. Az egyes indikátorokról véleményt alkotók aránya

Az óvodapedagógusok körében a 6.5, 6.7, 6.9. és 6.10. indikátorok teljesítésére reagáltak a legtöbben. Mind a négy indikátor középpontjában a gyermek áll (személyre szabott értékelés [6.5.], rendszeres, a további fejlesztési célok meghatározásában felhasznált értékelések [6.6.], a visszajelzések egyértelműek [6.9.] és a gyermek önértékelésének fejlődését segíti [6.10.]).

A tanítók közül a változatos pedagógiai értékelési módszerekkel (6.2.) az ellenőrzési, értékelési módszerek gyermekekkel, tanulókkal és szülőkkel való ismertetéséről (6.6.), az ellenőrzésének eredményeinek szakszerű felhasználásáról (6.7.) és arról kaptuk a legtöbb információt, hogy a gyermekek, tanulók számára adott visszajelzések rendszeresek, egyértelműek és tárgyilagosak-e (6.9.).

A 6.2. és a 6.6. indikátor az intézményi szabályozókhöz köthetők („Pedagógiai programban rögzített ellenőrzési-értékelési formák, azok alkalmazásának szabályai, ezekről a tanulók és a szülők tájékoztatása”), míg a 6.9. a tanulókkal való közvetlen kapcsolat módját írja le.

A 6.7 indikátor az értékelési módszerek kiválasztásának a tanulói személyiségre való hatását kéri számon.

Összességében a tanítók körében inkább a központi elvárásoknak való megfelelést leíró, a szabályozó jellegű indikátorokra adott reakció volt a jellemző.

Az általános és középiskolai tanárok körében a pedagógiai mérés-értékelési feladatok közül a változatos pedagógiai értékelési módszerek alkalmazásával (6.2.) és a gyermekeknek, a tanulóknak személyre szabott értékelésével (6.5.) kapcsolatban érkezett a legtöbb információ. Jelentős volt a pedagógiai programmal összhangban alkalmazott pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszerek alkalmazása és ezek szempontjainak megismertetése a gyermekekkel, a tanulókkal, a szülőkkel (6.6.) is. A tanárok kétharmada a tanulók önértékelési képességének kialakulása, fejlődésének segítése témát (6.10.) is taglalta. A felsorolt indikátorok közül a 6.2. és a 6.6. intézményi szabályozóhoz köthetők, míg a 6.5 és a 6.10. a tanuló személyére koncentrálnak.

Összességében a tanárok körében fele-fele arányban jelenik meg a központi elvárásoknak való megfelelés és az egyes gyermekek sajátos fejlesztési szükségleteinek figyelembe vételére koncentrálnak attitűd.

Mindhárom csoportban a 6.1. (tantervi tartalmakat adaptív alkalmazása), a 6.3. (az adott nevelési helyzetnek), a 6.4. (a pedagógiai céloknak megfelelő ellenőrzési-értékelési módszer alkalmazása) és a 6.8. (ezek kiválasztásánál a tanuló személyiségfejlődésére várható hatásának figyelembevétele) indikátorokat a pedagógusok kevesebb mint 60%-a említette csak meg.

Az óvodapedagógusok körében a legalacsonyabb arányban említett indikátorok a 6.1. (20,0%), a 6.4. (20,0%) és a 6.8 (20,0%), a tanítóknál a 6.4, (16,6%), a tanároknál pedig a 6.3. (22,2%) volt.

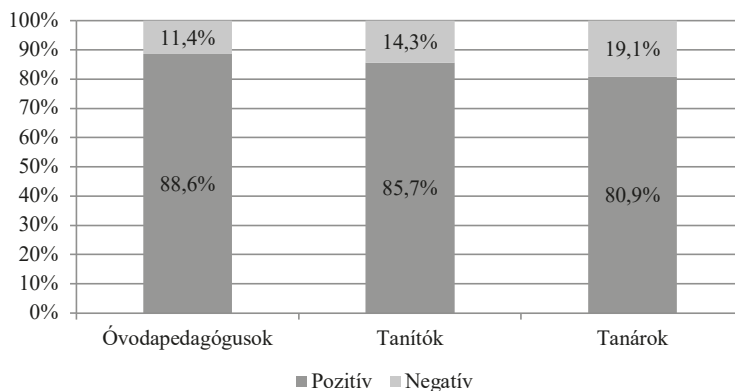
Megvizsgáltuk azt is, hogy melyek azok az indikátorok, amelyeket ha említenek, minden esetben gond nélkül teljesíthetőként jellemeztek/ítéltek meg (1. táblázat).

1. táblázat. 100%-os pozitív véleménnyel bíró indikátorok

A 6. pedagóguskompetencia indikátorai	Óvodapedagógusok	Tanítók	Tanárok
	6.1.	×	
6.2.	×	×	
6.3.	×	×	×
6.4.			
6.5.		×	
6.6.	×		×
6.7.			
6.8.	×		
6.9.	×	×	
6.10.	×		

Ezek száma az óvodapedagógusok körében volt a legmagasabb, 10-ből 7 indikátor. A tanítóknál 4, a tanárok körében csupán 2 ilyen volt, vagyis ahogy egyre feljebb haladunk az iskolafokokon, úgy egyre csökkent a mindenki számára egyértelműen könnyen teljesíthető indikátorok száma.

Megnéztük azt is, hogy az indikátorokra vonatkozó összes említés közül az egyes csoportokban mennyi és milyen arányú volt a pozitív, és milyen az adott indikátort a nehezen teljesíthető kategóriába soroló (negatív) válaszok aránya (2. ábra).

2. ábra. Pozitív és negatív válaszok aránya a különböző csoportokban

Azt tapasztaltuk, hogy mindhárom csoportban nagyon magas, 80% feletti a pozitív válaszok aránya, és az óvodapedagógusoktól (88,6%) a tanítókon át a tanárok felé haladva némileg csökken (80,9%) ez az arány.

Minden csoportban megvizsgáltuk a létszám alapján várható összes vélemény számát és a ténylegesen megemlített indikátorok számát. Ezek alapján az óvodapedagógusok az összes lehetséges véleményezhető indikátor 44%-áról, míg a tanítók és a tanárok ennél magasabb arányban, 52,5%-áról osztották meg a véleményüket – vagyis átlagosan az esszét írók csak az indikátorok felére reagáltak.

Azt is kértük a hallgatóktól, hogy ha egy indikátor teljesítése számukra nehézségekbe ütközik, akkor térjenek ki arra is, hogy ezeket a nehézségeket hogyan tudnák leküzdeni, de erre vonatkozóan csak kevés információt kaptunk.

Egy adott indikátor teljesítésének akadályaként sokszor az időhiányt vagy a leterheltséget nevezték meg. Ezen problémák megoldása túlmutat a pedagógus egyéni hatáskörén, ezeket a problémákat rendszerszintű változásokkal lehetne csak orvosolni.

Az egyes csoportokra vonatkozóan közreadjuk a legjellemzőbb válaszok összegzését.

Az óvodai ellenőrzési-értékelési elvárások megítélése

Az óvodai pedagógiai ellenőrzési-értékelési munkát meghatározza az a tény, hogy az intézményeknek a gyermekekről egyéni fejlődési naplót kell vezetni. Sok esszében ezt nevesítették, de többen csak utaltak rá.

Az óvodai pedagógiai értékelési feladatok közül a gyermekek számára adott rendszeres, egyértelmű és tárgyilagos visszajelzések teljesítése területet sikerül leginkább teljesíteni, és ezt úgy, hogy a visszajelzések rendszeresek, pozitívak és elősegítik a gyermek önértékelési képességének fejlődését. A mérési eredmények szakszerű elemzése és felhasználása a további munka során – a gyakorlati életben a legkevésbé teljesülő elvárás. Ennek okát a magas óvodai csoportlétszámokban és az időhiányban látják az óvodapedagógusok.

A 6.1. indikátort a 10 fő óvodapedagógusból csupán 3 fő említette meg, és mindhárom olyan összefüggésben, hogy ezen elvárás teljesítése nem okoz számára gondot, de 1 fő hozzáfűzte, hogy a mérési eredmények dokumentációjában nem jeleskedik: „nem a legnagyobb kedvencem a papírmunka teljesítése, [...] írásbeli dokumentációt sokszor nehézségként élem meg.”

Az óvodapedagógusok fele úgy véli, hogy változatos pedagógiai értékelési módszereket alkalmaz. Itt 1 fő nevesítette a KOFA szűrést (Szvatkó, Borovics, Eckhardt és Somlai, 2018), 1 fő pedig kiemelte, hogy az általa leggyakrabban használt módszer a megfigyelés.

Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési, értékelési módszerek használatát az ezt említő mindhárom fő könnyen teljesíthetőnek tartotta.

Az ellenőrzési, értékelési eszközök kiválasztása vagy készítése (6.4.) teljesítéséről csupán 2 fő mondott véleményt. Egyikük könnyen, másikuk nehezen teljesíti ezt az elvárást.

A tanulók személyre szabott értékelésének teljesítéséről 6 vélemény érkezett. Mindannyian törekednek a pozitív, ösztönző értékelésre. 3 fő emelte ki, hogy az értékelést folyamatosan végzi. Az óvodapedagógusok felének nagyon könnyen teljesíthető ez az elvárás, míg 1 fő számára nehezen. Ennek okaira nem tért ki.

A pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszer és módszerek szülőkkel való ismeretetését (6.6.) 4 fő tartotta fontosnak megemlíteni. Mindannyian úgy vélték, hogy számukra nem okoz gondot ezen indikátor teljesítése. Közülük 1 fő hangsúlyozta, hogy a szülőkön túl ő a gyermekekkel is ismerteti az értékelési szempontokat. Egy másik óvodapedagógus megemlítette, hogy intézményükben egységes mérés-értékelési rendszer működik, és a gyermekek eredményeiről, fejlődéséről félévente tájékoztatják a szülőket. Egyikük a fogadóóra intézményét hangsúlyozta, melynek keretében történik a szülők tájékoztatása gyermekük fejlődéséről. Figyelnek arra is, hogy a gyermek önmagához való fejlődését hangsúlyozzák ki.

A 6.7. indikátort (ellenőrzésének eredményeinek elemzése és felhasználása) 6 fő (60%) említette meg. 3 fő azt írta, hogy számára ez nem okoz nehézséget (1 fő utalt a fejlesztési terv készítésére is), 3 fő viszont azt írta, hogy számára ez egy nehezen tel-

A 6.7. indikátort (ellenőrzésének eredményeinek elemzése és felhasználása) 6 fő (60%) említette meg. 3 fő azt írta, hogy számára ez nem okoz nehézséget (1 fő utalt a fejlesztési terv készítésére is), 3 fő viszont azt írta, hogy számára ez egy nehezen teljesíthető terület. A teljesítés nehézségeit többen abban látták, hogy magasak a csoportlétszámok, és a mérési eredmények szakszerű feldolgozására (pl. gyermekrajzok elemzése) egyszerűen nincs idejük és energiájuk („Több időt kellene szánnom arra, hogy kielemezzem pl. a gyermekrajzokkal kapcsolatban, hogy történt-e fejlődés, ill. hogyan tudnám tovább segíteni azokat a gyerekeket, akik elmaradnak az átlagtól”). A mindennapi munka során, még ha végeznek is spontán „megfigyeléseket” egy-egy gyermekkel kapcsolatban – ezek eredményét nincs idejük rögzíteni. Az eredmények további felhasználásáról így írt az egyik hallgató: „Ennek megtervezése (egyéni fejlesztési terv) nem nehéz, de a megvalósítás már nem egyszerű, ezt nehéznek érzem a mindennapokban.”

szíthető terület. A teljesítés nehézségeit többen abban látták, hogy magasak a csoportlétszámok, és a mérési eredmények szakszerű feldolgozására (pl. gyermekrajzok elemzése) egyszerűen nincs idejük és energiájuk („Több időt kellene szánnom arra, hogy kielemezzem pl. a gyermekrajzokkal kapcsolatban, hogy történt-e fejlődés, ill. hogyan tudnám

tovább segíteni azokat a gyerekeket, akik elmaradnak az átlagtól”). A mindennapi munka során, még ha végeznek is spontán „megfigyeléseket” egy-egy gyermekkel kapcsolatban – ezek eredményét nincs idejük rögzíteni. Az eredmények további felhasználásáról így írt az egyik hallgató: „Ennek megtervezése (egyéni fejlesztési terv) nem nehéz, de a megvalósítás már nem egyszerű, ezt nehéznek érzem a mindennapokban.”

Volt, aki a következőket osztotta meg velünk: „Nehézség számomra a »szakszerűség”: a magatartási problémákkal küzdő gyermekek megfelelő viselkedésrendezési módszérének megtervezése, megfelelő konfliktuskezelési módszer kiválasztása, gyermeki tevékenység rendszeres ellenőrzésének, eredményeinek elemzése.”

Az értékelési módszerek kiválasztása során a gyermekek személyiségének fejlődésére várható hatást csupán 2 fő említette. Teljesítése nem okoz számára gondot. Egyikőjük beszámolt arról, hogy egy biztató mosoly, egy kedves szó csodákat tehet.

A 10 fő óvodapedagógusból közel kétharmaduk úgy vélte, a gyermekek számára adott visszajelzései rendszeresek, egyértelműek, tárgyilagosak (6.9.). Egy fő kitért arra, hogy a nagy csoportlétszámok miatt nehéz a rendszeres visszajelzés, illetve 1 fő a pandémia alatti kapcsolattartás nehézségeit említette, amikor a maszkviselés miatt a metakommunikáció nem lehetett teljes.

A legtöbb vélemény a pedagógiai értékelésnek a gyermekek önértékelésére tett hatása témakörben (6.10.) érkezett. 7 fő óvodapedagógus (70%) mondta azt, hogy ezen elvárás teljesítése nem okoz számára gondot, de közülük 1 fő kiegészítette azzal, hogy a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek esetében gyakran bizonytalan, ezért próbál segítséget kérni szakemberektől, illetve ebben a témában továbbképzéseken vesz részt.

Az alsó tagozaton tanítók meglátásai a pedagógiai ellenőrzési-értékelés elvárásokról

Összesen 12 fő, alsó tagozaton tanító pedagógus esszójét elemeztük. Összességében a megkérdezett tanítók úgy vélik, hogy a pedagógiai ellenőrzési-értékelési feladataikat az iskolai szabályzók szerint végzik, és ezen a téren a tanulókkal való kommunikációjuk is megfelelő. Viszont látják a hiányosságukat is, ami a mérési eredmények szakszerű kiértékelése kapcsán mutatkozik. Ennek okát főként az időhiányban, leterheltségben látják.

A tanítók fele (6 fő) a tantervi tartalmaknak a gyermekek, tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez igazítása témaköréről részletesen írt. Harmaduk számára nem okoz gondot az elvárások teljesítése, bár egyikük megjegyezte, hogy a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók esetében bizonytalan abban, hogy a tantervi tartalmakat milyen mértékben igazíthatja a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez. 2 fő határozottan kiemelte, hogy küzd ennek az elvárásnak való megfeleléssel. Az egyik tanító számára az okozza a nehézséget, hogy 1. osztályban tanít, és nagyon eltérőek a tanulók képességei.

Az esszét író 12 fő tanító háromnegyede vélekedett úgy, hogy számára a változatos pedagógiai értékelési módszerek alkalmazása (6.2.) nem okoz gondot. 2 fő külön kiemelte, hogy ő ezen a területen nagyon otthonosan mozog, és az értékelése során sok a dicséző szó, a mosoly, illetve a tanulókat matricákkal is jutalmazza.

Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszerek használatáról a tanítók harmada írt. Ezt mindannyian könnyen teljesíthetőnek tartották. 1 fő megjegyezte, hogy némileg nehezíti a helyzetét, hogy a tankönyvek mellékleteként kiadott felmérőlapok, tesztlapok az interneten – már a dolgozat írása előtt – könnyen hozzáférhetőek a szülők, gyerekek számára is.

Az értékelési eszközök kiválasztása vagy készítése témára (6.4.) csupán 2 fő reagált. Egyikük számára ez nem okoz problémát, míg a másikuk ezt időhiány miatt nem

tudja teljesíteni: „Idő hiányában saját eszköz készítése nehézségekbe ütközik, fontos volna helyi adottságokra kidolgozni.”

A tanítók fele úgy vélte, hogy a tanulóknak személyre szabott értékelést ad (6.5.). Nehézségről egyetlen pedagógus sem számolt be.

Az alkalmazott pedagógiai ellenőrzési és értékelési módszereknek a gyermekekkel, a tanulókkal, a szülőkkel való ismertetését 8 fő (kétharmaduk) említette meg, akik közül 7 fő számára ez könnyen teljesíthető indikátor. Többen külön kiemelték a szülők és a tanulók tájékoztatásának fontosságát, a követelmények és az értékelés módjainak ismertetését. Egy fő írt arról, hogy számára az jelenti a nehézséget, hogy az értékeléshez kapcsolódó információkat sokszor „át kell ismételni” a tanulókkal, mert ezek a tanév folyamán feledésbe merülnek.

Az ellenőrzés eredményeinek felhasználásáról (6.7.) szintén 8 fő osztott meg információkat. 5 főnek nem okoz ez gondot („A nagyobb témazáró dolgozatok eredményeit táblázatban, feladatonként számszerűen és százalékban is rögzítem, kiértékelem, melynek tudatában folytatom a tananyagok egymásra építését a tanítási-tanulási folyamatok során.”, „Összehasonlító elemzést végzek egy-egy félév munkájának összehasonlításában az egyes tantárgyaknál.”), míg 3 főnek nehézséget okoz. A gátló tényezők között szerepelt az, hogy a dolgozatok kiértékelése, az eredmények táblázatban való rögzítése rengeteg időt igényel(ne), illetve hiányosságok vannak a kiértékeléshez szükséges matematikai ismeretek terén („...az adatok szakszerű elemzésében, statisztikai jellegű kiértékelésében van még mit fejlődnöm”).

Az értékelési módszerek tanulók személyiségére gyakorolt hatását (6.8.) csupán 5 fő említette. 4 fő minden nehézség nélkül teljesíteni tudja és fontosnak tartja („Hiszek a pozitív, támogató értékelésben, hiszen a gyermek személyiségfejlődésére és mindennapi munkájának motiválására ez jó hatással van”). Egy fő kiemelte azt is, hogy a tantárgyi sajátosságokat és a környezeti lehetőségeket is figyelembe veszi az értékelés során. 1 fő számolt be arról, hogy neki ezen a területen még fejlődnie kell: „Értékelő munkám szinkronban van az intézményi elvárásokkal, folyamatos, ösztönző, de előfordul, hogy nem gondolom át az egyes tanulók pszichológiai szükségleteit.”

A visszajelzések stílusára vonatkozó (6.9.) indikátorral kapcsolatban 8 fő (kétharmaduk) osztotta meg velünk a meglátásait. Mindannyian úgy érzik, hogy ezen a területen könnyen tudják teljesíteni az elvárásokat. Közülük 5 fő hangsúlyozza, hogy visszajelzései folyamatosak és döntően pozitív tartalmúak. Az egyik pedagógus a saját stílusát nyílt,

Az ellenőrzés eredményeinek felhasználásáról (6.7.) szintén 8 fő osztott meg információkat.

5 főnek nem okoz ez gondot („A nagyobb témazáró dolgozatok eredményeit táblázatban, feladatonként számszerűen és százalékban is rögzítem, kiértékelem, melynek tudatában folytatom a tananyagok egymásra építését a tanítási-tanulási folyamatok során.”, „Összehasonlító elemzést végzek egy-egy félév munkájának összehasonlításában az egyes tantárgyaknál.”), míg 3 főnek nehézséget okoz. A gátló tényezők között szerepelt az, hogy a dolgozatok kiértékelése, az eredmények táblázatban való rögzítése rengeteg időt igényel(ne), illetve hiányosságok vannak a kiértékeléshez szükséges matematikai ismeretek terén („...az adatok szakszerű elemzésében, statisztikai jellegű kiértékelésében van még mit fejlődnöm”).

egyértelmű kommunikációként határozta meg. Egy fő szeretné az asszertív kommunikációt elsajátítani, mert úgy véli, hogy annak alkalmazásával még hatékonyabb lehetne ezen a területen.

Az önértékelési képesség kialakítását (6.10.) fontosnak tartják a pedagógusok. A témát taglalók fele úgy nyilatkozott, hogy számára általában nem okoz gondot ez az elvárás, de szinte mindannyian éltek kiegészítéssel azzal kapcsolatban, hogy hol látnak még hiányosságukat a munkájukban. Igyekeznek mindenkire méltányosak lenni, de nagy kihívás számukra az eltérő képességű és különösen a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók értékelése, önértékelési képességük fejlesztése, valamint a túlzott vagy éppen alacsony önbizalommal rendelkező tanulók fejlesztése. A pedagógusok fejlődési lehetőségüket a tanulókra való még nagyobb odafigyelésben és fejlesztő vagy tehetséggondozó szakemberekkel való konzultációban látják.

Tanárok meglátásai a pedagógiai ellenőrzési-értékelés elvárásokról

Az esszét írók közül 18 fő volt általános vagy középiskolai tanár. Az indikátorok számbavétele során itt is sok eltérő véleményt láttunk.

A tantervi tartalmaknak a tanulók egyéni pedagógiai-pszichológiai szükségleteihez igazításával kapcsolatban 7 véleményt érkezett. 6 fő szerint ennek teljesítése nem okoz számára gondot.

A második indikátorral kapcsolatban 14 esszében találtunk információt. Ezek közül 11 főnek nem, és csupán 3 főnek okoz gondot az elvárások teljesítése. Egyikük ezt időhiánnyal, a „rohanással” magyarázta, míg egy másik pedagógus szerint az új módszerek bevezetése nehéz, emiatt nem elég változatosak a módszerei. Az egyik tanár így ír erről: „A legnagyobb nehézség számomra, hogy tanórákon a változatos értékelési módszerek meg tudjanak valósulni. Ennek leküzdésének módja a tudatos tervezés.” Az okok között sorolták fel azt is, hogy órai keretek között nincs idő minden egyes diák fejlesztő értékelésére.

Egy fő említette, hogy fejlődnie kellene interaktív tesztek készítése terén. Egy másik pedagógus azt a gyakorlatát osztotta meg, hogy a munka gyorsítása érdekében a házi feladat ellenőrzése során csak a megoldást vetíti ki.

Az adott nevelési helyzetnek megfelelő ellenőrzési-értékelési módszerek (6.3.) indikátor kevesebbszer szerepelt a beszámolóokban. Csupán 4 fő tett róla említést. Mindannyian úgy vélték, hogy ezen indikátor teljesítése nem okoz számukra nehézséget.

Az értékelési eszközök kiválasztásáról vagy készítéséről (6.4.) 7 fő (közel 40%-uk) számolt be. (Az eszközök között felsorolták a feleletet, tételfelmondást, önellenőrző teszt kitöltését, szódolgozat írását.) A 7 fő közül ötnek ez nem okoz gondot. „Az adott helyzet legtöbbször egyértelműen adja magát.” 2 fő írta azt, hogy számára gondot okoz ez a terület. A probléma mibenlétét egyikőjük sem taglalta.

A személyre szabott értékelést (6.5.) a tanárok döntő hányada, 14 pedagógus (77,7%) említette. Közülük 10 fő (valamivel több mint a tanárok fele) véli úgy, hogy számára ennek az indikátornak a teljesítése nem okoz problémát, míg 4 fő (ötödük) számára igen. Mindkét csoportban fordultak elő a témára vonatkozó kiegészítések, magyarázatok is. Ezek mindegyike a személyre szabott értékelés időigényes voltát emelte ki. Volt, aki úgy látja, hogy a személyre szabott értékelés leginkább a szóbeli feleletek során valósulhat meg. Mások a dolgozatok pontszámai mellé írnak még rövid szöveges értékelést is, míg van, aki a szöveges értékelésre csak a félévi és év végi értékeléskor tud időt szakítani.

Az alkalmazott pedagógiai ellenőrzési és értékelési rendszer és módszerek tanulókkal, szülőkkel való megismertetésére a tanárok 61,1%-a (11 fő) tért ki. Mindannyian arról számoltak be, hogy alapvetően nem okoz gondot az elvárások megvalósítása. A tanulók

követelményekről, értékelési módszerektől és értékelési szempontokról való tájékoztatását külön kiemelte 8, a szülők tájékoztatását pedig 5 pedagógus. 1 fő arról számolt be, hogy néha kihívás a szülők tájékoztatása (az értékelési rendszer elfogadtatása), egy másik tanár pedig a tanulók motiválásának nehézségeiről.

Az ellenőrzések eredményeinek szakszerűen elemzése (6.7.) és további felhasználása elvárás teljesítését nagyon megosztóan látták a tanárok. Az erről véleményt mondó 10 fő fele ezt könnyen, míg a másik 5 fő a maga számára nehezen teljesíthetőnek tartotta. Mindkét csoportban fordultak elő magyarázatok, kiegészítések. Ezek mindegyike itt is az időhiányt emelte ki. Időhiány miatt csak a „nagy horderejű” dolgozatokat értékelik ki, vagy csak alkalmanként történik alapos elemzés és kiértékelés. Más pedagógus csak akkor értékel részletesen, ha a vártnál rosszabbul sikerültek a dolgozatok, és ennek okait keresi. Megint más azt írta, hogy az elemzés összetettsége miatt nem jut erre ideje.

Egy tanár megosztotta velünk az ellenőrzés eredményeinek további felhasználása során jelentkező problémáját. „...gondot jelent a tanulási nehézségekkel küzdők felzárkóztatása. Nem rendelkezem kellő ismerettel és módszerrel ahhoz, hogy teljes egészében el tudjam látni ezeknek a tanulóknak a fejlesztését.”

Az értékelési módszerek a tanulók személyiségére gyakorolt hatása (6.8.) témát csak a tanárok bő harmada (7 fő) említette meg. Közülük 6 fő számára ennek teljesítése nem okoz gondot. Az egyik tanár gyakorlata: „Tanítványaimat folyamatosan ösztönzőm, motiválom.”

9 fő írt a tanulók számára adott visszajelzései rendszerességéről, egyértelműségéről (6.9.). 8 főnek (44,4%) nem okoz gondot ennek teljesítése, míg 1 fő kifejtette, hogy nehezen ítéltető meg, hogy mi mennyire objektív. 3 fő írta, hogy folyamatosan értékel, és 4 fő, hogy értékelésére alapvetően a pozitív hangnem a jellemző.

A tanulók önértékelési képességének kialakulásáról, fejlődésének segítéséről a 18 fő tanár 60%-a írt. 10 fő számára ennek teljesítése nem okoz gondot, és csupán 1 fő látja úgy, hogy ezen a területen még fejlődnie kell. Néhányan részleteket is megosztottak: társ- és csoportértékelést is alkalmaznak, így is segítve az értékelési/önértékelési képesség kialakulását. Egy másik pedagógus arról számol be, hogy erre a félévi és az év végi értékeléskor szokott sort keríteni. Egy tanár utalt arra is, hogy alsó tagozatban, ha a tanító nem tekintélyszemély a szülő (!) számára, akkor a pedagógus értékelését a család nem fogadja el. Egy másik pedagógus hangsúlyozta, hogy a tanulót több szempont szerint is szokta értékelni. Volt, aki azt osztotta meg velünk, hogy számára gondot okoz a tanulási nehézségekkel küzdők értékelése, és ebben a témában többször konzultált már fejlesztőpedagógusokkal, és továbbképzésen is részt vesz majd.

A személyre szabott értékelést (6.5.) a tanárok döntő hányada, 14 pedagógus (77,7%) említette. Közülük 10 fő (valamivel több mint a tanárok fele) véli úgy, hogy számára ennek az indikátornak a teljesítése nem okoz problémát, míg 4 fő (ötödük) számára igen. Mindkét csoportban fordultak elő a témára vonatkozó kiegészítések, magyarázatok is. Ezek mindegyike a személyre szabott értékelés időigényes voltát emelte ki. Volt, aki úgy látja, hogy a személyre szabott értékelés leginkább a szóbeli feleletek során valósulhat meg. Mások a dolgozatok pontszámai mellé írnak még rövid szöveges értékelést is, míg van, aki a szöveges értékelésre csak a félévi és év végi értékeléskor tud időt szakítani.

Összegzés

Összefoglalva az alábbiakat állapíthatjuk meg: Mindhárom csoportban valamilyen mértékben mind a 10 indikátort említették, így feltételezhető, hogy az indikátorok egyformán ismertek, a pedagógusok gondolkodásában egyik sem került a perifériára.

A legtöbb információ a 6.7 (A gyermeki, a tanulói tevékenység rendszeres ellenőrzésének eredményeit szakszerűen elemzi, értékelésüket rendszeresen felhasználja fejlesztési céljainak, feladatainak kijelölésében.) és a 6.10. (Elősegíti a gyermekek, a tanulók önértékelési képességének kialakulását, fejlődését.) indikátorral kapcsolatban érkezett.

Ezek az említések a 6.10.-nél szinte csak pozitív kicsengésűek voltak, míg a 6.7-nél fele-fele arányban fordultak elő a sikeres és a nehezen teljesíthetőségről szóló beszámoló, vagyis a pedagógusok szívesen írtak a sikeresnek vélt területről (6.10.), de nem tértek ki a kudarcosabb területek taglalása elől sem (6.7.), ami felett önismeretüket és jó reflexiós készségüket jelzi.

A „legsikeresebb” indikátorok, melyeket mindhárom csoportban csakis sikeresen teljesített összefüggésben említettek, a 6.3, valamint az óvodapedagógusok és ugyanakkor a tanítók csoportjában is a 6.2. és a 6.9. Ez a három indikátor azt a képet vetíti elénk, hogy az ellenőrzési-értékelési módszereket a pedagógus az adott helyzetnek megfelelően választja meg (6.3.), ezek változatosak, és céltudatosan váltakoznak a diagnosztikus, a fejlesztő és az összegző értékelési formák (6.2.), valamint a pedagógus a gyermekek, a tanulók számára adott visszajelzései rendszeresek, egyértelműek és tárgyilagosak (6.9.). Ez egy nagyon optimális ellenőrzési-értékelési folyamat képét vázolja fel.

A három csoport között markáns különbség mutatkozott abban, hogy melyik volt az a négy indikátor, melyet a legtöbb esszéíró említett. Az óvodapedagógusoknál ezek mindegyikének középpontjában a gyermek áll (6.5., 6.7., 6.9. és 6.10.). A tanítók körében inkább a központi elvárásoknak való megfelelést leíró, a szabályozó jellegű indikátorokra adott reakció volt a jellemző (6.2., 6.6., 6.7., 6.9.), míg a tanárok körében fele-fele arányban jelent meg a központi elvárásoknak való megfelelés (6.2., 6.6.) és az egyes gyermekek sajátos fejlesztési szükségleteinek figyelembe vételére koncentráló attitűd (6.5., 6.10.).

A 6. pedagógus kompetencia fejlesztésével kapcsolatban érkezett néhány terv tervezett képzésről, önképzésről szóló, illetve sokan az időhiányt és a túlterheltséget adták meg fő okként, melynek enyhítése kívül esik a pedagógus személyes hatáskörén.

A kutatás fő célja a helyzetfelmérés és egy további nagymintás kérdőíves felmérés előkészítése volt, de ezeken túl is megfogalmazható a 6. pedagógus kompetencia fejlesztésével kapcsolatos néhány javaslat:

Az óvodapedagógusok esetében a 6. kompetencia elvárásai (indikátorai) vélhetően nem fedik le olyan mértékben a gyakorlati munkát, mint a tanítók és a tanárok esetében. Ennek kiküszöbölésére javasolt lenne az indikátorok szakmaspecifikusabb megfogalmazása. (Az óvodapedagógusok az összes lehetséges véleményezhető indikátor 44%-áról közöltek információkat, míg tanítók és a tanárok ennél magasabb arányban, azok 52,5%-áról.)

Míg az óvodapedagógusok körében a gyermekek szükségleteire reagáló, addig a tanítóknál a központi elvárásoknak való megfelelést leíró indikátorok kerültek a fókuszba. Ez egy adott gyermek életében akár az óvoda-iskola átmenet nehézségeinek egyik okozója is lehet. Ennek kiküszöbölésére javasolt lenne a két pedagóguscsoport szakmai kommunikációja.

Bánné Mészáros Anikó

*Református Pedagógiai Intézet,
Károli Gáspár Református Egyetem*

Irodalom

- 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről. <https://njt.hu/jog-szabaly/2013-8-20-5H> Utolsó letöltés: 2022. 10. 13.
- Báthory, Z. (1997). *Tanulók, iskolák – különbségek: Egy differenciális tanulásemélet vázlata*. OKKER Kiadó.
- Brassói, S., Hunya, M. & Vass, V. (2005). A fejlesztő értékelés: az iskolai tanulás minőségének javítása. *Új Pedagógiai Szemle*, (7–8). <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-fejleszto-ertekeles-az-iskolai-tanulas-minosegenek-javitasa> Utolsó letöltés: 2022. 10. 17.
- Cserné dr. Adermann, G. (2015). Pedagógusok értékelési kompetenciái. *Dunakavics*, 3(2), 5–14. http://dunakavics.uniduna.hu/online_1502.pdf Utolsó letöltés: 2022. 08. 15.
- Eszenyiné Borbély, M. (2018). Pedagógus digitális kompetencia-körkép 2018. 1. rész. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 65(12), 627–652.
- Falus, I. (2011, szerk.). *Tanári pályakialakulási kompetenciák – sztemderdek. Nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola. http://www.epednet.ektf.hu/eredmenyek/tanari_palyakialakulasi_kompetenciak_sztemderdek.pdf Utolsó letöltés: 2022.10.13.
- Kotschy, B. (2011, szerk.). *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztemderdjei*. Eszterházy Károly Főiskola. http://www.epednet.ektf.hu/eredmenyek/a-pedagogussa_valas_es_a_szakmai_fejlodes_sztemderdjei.pdf Utolsó letöltés: 2022. 08. 15.
- Kotschy, B. (2014). A pedagógiai munka értékelése. *Könyv és nevelés*, (4). <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-pedagogiai-munka-ertekelese> Utolsó letöltés: 2022. 08. 15.
- Lévai, D. (2014). *A pedagógus kompetenciái az online tanulási környezetben zajló tanulási-tanítási folyamat során*. ELTE–Eötvös Kiadó. https://www.eltereader.hu/media/2015/05/Levai_D_A-pedagogus_kompetenciái.pdf Utolsó letöltés: 2022. 08. 15.
- Oktatási Hivatal (2019a). *Útmutató a pedagógusok minősítési rendszerében a Pedagógus I. és Pedagógus II. fokozatba lépéshez, 6. módosított változat*. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatás/pedminosités/2021/utmutato_a-pedagogusok_minositési_rendszerében_6.pdf Utolsó letöltés: 2022. 08. 15.
- Oktatási Hivatal (2019b). *Kiegészítő útmutató. Óvodai nevelés*. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/pem/ovoda_kieg_2018.pdf Utolsó letöltés: 2022. 10. 13.
- Oktatási Hivatal (2022). *Önértékelési kézikönyv 6. javított kiadás*. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/psze/Onertekelesi_kezikonyv_2022.pdf Utolsó letöltés: 2022. 03. 01.

Absztrakt

A pedagógusok felé megfogalmazott szakmai elvárásokat az ún. pedagógus kompetenciák tartalmazzák. Ezek közül a 6. a *Pedagógiai folyamatok és a tanulók személyiségfejlődésének folyamatos értékelése, elemzése* témakörrel kapcsolatos elvárásokat írja le. Az elvárások teljesülését az oktatási intézményen belül az önértékelés, külső szereplők által a tanfelügyelet és a minősítési folyamat során vizsgálják. A kilenc kompetencia elvárásainak való megfelelés egyenlően eltérő mértékben, de kihívás elé állítja a pedagógusokat. Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy a Károlyi Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karán szakvizsgára felkészítő képzésben részt vevő pedagógusok a 6. kompetenciaterületen hogyan értékelik a saját munkájukat, mely elvárások teljesítése okoz számukra gondot és melyek nem. Kutatásunk anyagát a hallgatók által írt esszé tartalomlemzése adta. A 6. kompetencia 10 indikátort (alterületet) tartalmaz. Számba vettük, hogy a közoktatás eltérő területein dolgozók (óvodapedagógusok, tanítók, tanárok) mely indikátorokra tértek ki, melyeket tartottak a csoportokban 100%-ban teljesíthetőnek, és milyen arányú volt az egyes csoportokban a könnyen és a nehezen teljesíthetőnek vélt indikátorok aránya. Az óvodapedagógusok az indikátorok 44%-áról, míg a tanítók és a tanárok 52,5%-áról tettek említést. Mindhárom csoportban nagyon magas, 80% feletti volt a pozitív töltetű válaszok aránya. Azon indikátorok száma, melyet az ezt említők mindannyian sikeresen teljesítettnek tartottak, az óvodapedagógusok körében 7, a tanítóknál 4 és a tanároknál 2 volt. Valamilyen mértékben minden indikátort megemlítették, de a 6.1, 6.3, 6.4 és 6.8 indikátorokról mindhárom csoportban a pedagógusok legalább fele nem tett említést. Kirajzolódott, hogy a pedagógusok igyekeznek megfelelni az elvárásoknak, a különböző iskolafokon tanítók nehézségei különböznek egymástól, és a munkájuk során tapasztalt nehézségek felvázolását jellemzően nem követte ezek megoldására irányuló akcióterv.

Kulcsszavak: pedagógus kompetenciák, indikátorok, ellenőrzés, értékelés